

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 12

1 Հոկտեմբեր 1895

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏԳԱՐԱՆ.

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պապը Այն ճառարների թիվ 20

1895

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. Վարդապետութիւն ժ. Առաքելոց — Ս. Վ. Ն.
2. Ժանեակ — Յովն Աբեղ, Յ, Ալան
3. Եգիպտական ժամանակագրութիւն — Ս. Վ. Ն.
4. Արեւելագիտաց ժ. համագգային ժողով.
5. Մանր տեղեկութիւն
5. ՎԱՐԲ Ս. ՄՈՆԻԲՍԻ — ՅՈՎՀ. Վ. Աբեղան.

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ս Մ Ս Ե Ա Յ

Վեցերորդ Տարի

ԹԻՒ 12

1 Հոկտեմբեր 1895

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԺԲ- ԱՌԱՔԵԼՈՑ

ԿԱՄ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՏԵՍԱՌՆ

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՎՔ Ի ՀԵԹԱՆՈՍՍ

Շարունակութիւն (*)

Գործոց Ի, 7 կը կարգամք. Եւ յառաքին շաբարուց (միաշաբարուց *ըստ* Լա. Una autem Sabbati, = Mià tòn sabbatón,) մինչդեռ ժողովեալ եաք բեկանել գիացն, Պաւղոս խօսէր ընդ նոսա, զի գնալոց էր ի վաղիս անդր. Միաշաբաթն՝ Բրիտանիայ ժողովոյն եւ զհացն բեկանելոյ օրն՝ կը կարգամք նաեւ Ա. Կորնթ. Ժ. 2, Ըստ իւրաքանչիւր միաշաբարուցն. եւ ալսոր Յովհաննու Յայտնութեան մէջ կը տեսնեմք Կիրակի օր. (Ա. 10), Ս. Յուսէփոս կ'ըսէ, Բայց զարեգականն ասացեալ օր, առ հեթանոսս խօսելով՝ այսպէս կը կոչէ Կիրակին, յորում զՀացն բեկանեն:

Գործոց վերջիչեալ հառաւածին մէջ Պաւղոս կը բեկանէ զՀացն եւ մինչեւ առաւօտ կը խօսի հաւատացելոց եւ կը մը-

(*) Տե՛ս Պատկեր 2. Տարի Բէ- 11.

*խիթարէ՛, Որով Կիւրակէ՛ օրն սահմանեալ էր ի Ժողով հաւա-
տացելոյ, յորում Տեառն վերջին Ընթրեաց յիշատակն կը կա-
տարուէր մի առ մի։ Ահա այդ աւուր համար Վարդապետա-
րանին խօսքն։*

1. Ըստ Կիւրակիի Տեառն ժողովեալ ԲՆԿԼԻՔ ՀԱՅ Է՛.
գոհացարո՛ք, խոստովան լեալ գմեղս մեր, զի սուրբ պա-
տարագն մեր եղիցի։

2. Ամենայնի որոյ խեք ինչ իցի. ընդ ընկերի իւրոսմ՝ մի՛
ժողովեսցի ոռ. մեզ, մինչեւ հաշտեսցին. զի մի՛ արատեսցի
պատարագն մեր։

3. Վասն զի այս է ասացեալն ի Տեառնէ. Յամենայն տե-
ղիս Է՛ ի ժամանակի մատուցես ինձ պատարագ սուրբ,
զի քաղաւոր մեծ եմ, ասէ Տէր, Է՛ անուն իմ սրունցելի ի մեզ
ագգաց։

4. Արդ մեռնադրեցէք մեզ տեսուչս Է՛ սարկաւազունս ար-
ժանիս Տեառն. արս ցածունս Է՛ անարժարասէրս Է՛ հշմարիտս
Է՛ փորձեալս, զի պաշտեսցեն մեզ Է՛ նորա զպաշտօն մարգա-
րեից Է՛ վարդապետաց։ *Եւայլն։*

*Կիւրակէ օրն՝ ինչպէս Տէրունի՛ նոյն եւ Որ յարութեան
կոչուած է ի հին զրչաց. ինչպէս եւ մեք ունեմք Շարականաց
մէջ. «Ի յարութեան աւուր դալստեան Փրկչին» . . . (Ծաղ-
կաղարդի)։ Կիւրակէից յիշատակն կը գտնեմք զեղեցիկ կերպով
գրուած Ս. Իգնատիոսի առ Մագնեսիացիս թղթոյն մէջ. մի՛ շա-
բարանալ այլ ըստ միաշաբարոյն կեալ խօսքովը. զի թէպէտ
եւ Մարգարէից վրայ կը խօսի՝ այլ ընդ Տեառն յարուցեալ հա-
ւատացելոյ՝ ըստ նմին կեալ պէտք են կ'ըսէ՛ Սյսպէս Քրիստո-
նէից եօթնեակն ըստ միաշաբարոյն կը կազմուի Ս. Յուստի-
նոս առ Անտոնինոս Բարեպաշտն ուղղած ջատագովականին մէջ
Քրիստոնէից Ժողովման օրն Արեւոս. օր կոչելով, ըստ լատինա-
կանին, կը բացատրէ այդ օրուան արարչութեան օր լինելն. նոյն
օրն Քրիստոսի յարութեամբ արարածք նորոգին, նորաստեղ-
ծին (ըստ Շնորհալուոյն). նոյն օրն Էրեւի իր աշակերտաց եւ
ղանձք ուսուցանէ, եւայլն. Յարուցելոյ Փրկչին ութօրեայ
կրեւումն կը տեսնեմք Ս. Կղեմայ Ա. Կորնթ. Խ. զիսոյն մէջ։
Կիւրակէ օրերն Մարգարէք կը կարդացուէին, Աւետարանն կը*

քարոզուէր, Պատարագն կը մատչէր եւ կը հաղորդուէին. եւ այս՝ միայն կիւրակէ օրն: Եւ տպա առաջնորդն՝ որ նախագահն է ժողովոյն, աղօթք եւ գոհութիւն կը մատուցանէ Աստուծոյ, ըստ Հոգւոյն տուեալ իշխանութեանն: Այս է Ս. Յուսէփեայ խօսքն. Լեւ. Առաջնորդին աղօթս ամբարմեայ է. զոհոքիւն, որչափ կարողն իցէ: Այս գոհութիւնք Առաջնորդին են, մինչդեռ Հոգւոյն աւուրց աղօթքն՝ Սարկաւազն անգամ՝ որ ներկայից եւ հետեւորաց զՍ. Խորհուրդն կը մատակարարէր, (ինչպէս կը վկայէ Ս. Յուսէփեայ), կրնար զբուցել. եւ նոյն իսկ պարզ հաւատացեալն, ըստ ձեռոյն՝ զոր Վարդապետարանն կը պարունակէ, եւ Մարգարէն որ հոգւով լցեալ՝ կրնար արտաքոյ քան զայդ ձեւ գոհանար, իսկ կիւրակէին ոչ այսպէս, այլ Սարկաւազն հաւատացելոց Ընծայն տանջով կը դնէ սեղանին վրայ, եւ Առաջնորդն օրհնելով զայնս Փրկչին վերջին Ընթրեաց խօսքերն կը կրկնէ. եւ ինքն՝ որպէս զուխ հօտին՝ գոհութիւնս կը մատուցանէ. ինչպէս կը տեսնեմք զՊաւղոս ի Տրովպա. Դեռ եւս յայնմամբ բաց ի Վարդապետարանին տոյն յիշած գոհաբանական աղօթից՝ այլ ձեւ աղօթից ի գիր տեսնուած չէր:

Ժողովեալ բեկեք հաց է. զոհացարուք խօսքով՝ Վարդապետարանն Բրիտանիայի կիւրակեօրեայ ժողովը կը յայտնէ, այլ ոչ եւ նոցա նկարագիրն. եւ ոչ իսկ Բաժակին վրայ կը խօսի: Չեմք կարծեր թէ այս լռութիւն Խորհրդական կամ Դադանեաց օրինաց հետեւութիւնն ըլլայ, վասն զի շատ անգամ զԸնթրեաց զըս յԱւետարտն անդր կը զրկէ. յորում կը գտնուի կարեւորն: Աղօթել կը հրամայէ Վարդապետարանս՝ ինչպէս որ Աւետարանն հրամայած է. (Ը. 3), Գլ. ԺԱ, 4. Յաղագս Առաքելոց է. Մարգարեից ըստ Աւետարանին հրամանի՝ կ'ըսէ, այսպէս արարէր. եւ սոյն եւ յաջորդ կրկին զլիսովք կը խօսի զայսցանէ. Աւետարանին երրորդ անգամ յիշատակն այսպէս կ'ընէ. Յանդիմանեցեք զմիմեանս մի՛ բարկութեամբ այլ խաղաղութեամբ որպէս կայ յԱւետարանի աւել. ԺԵ, 4. իսկ վերջին յիշատակն է այսպէս. Զաղօթս ձեր (կ'ըսեն Առաքեալք առ Եկեղեցիս) է. զողորմութիւնս է. զամենայն զգործս այնպէս արարէք՝ որպէս կայ յԱւետարանի Տեառն մերոյ. ԺԵ, 6:

Այս ժեզ զուլինն որ նախորդին մի մասն է՝ (ԺԴԻ), հաւատացելոց ժողովելոց կը վերաբերի. առ այդ ի նոյն ժողովս կատարուած ողորմութեանց հաւաքմանց վրայ կը խօսի: Ա. Կորնթ. ԺԶ, 2. համեմատէ Ս. Յուսէփեայ Զատագովականին Ա. Կէ,

Տերտուղիանու Զատագովութեան 1Թ. Զամենայն գգործս խօսքով կիրակնօրեայ ժողովոց մէջ կատարուած գործերն կը հասկընայ, եւ զայդ ընկ կը հրամայէ Վարդապետարանն ըստ որում կայ յԱւետարանի Ուստի

Զամենայն գգործս այնպէս արարեք

Որպէս կայ յԱւետարանի անդ Տեառն մերոյ

խօսքն՝ կը յայտնէ. 1. Կիւրակէ օրերուն կատարուած գործերն. 2. Ժողովման տեղւոյն մէջ. 3. զորս Աւետարանն նկարագրած է. 4. զհացն բեկանելու ասին ազօթք կը կատարուէին. ոգորմութիւնք կը հաւաքուէին. յանդիմանութիւնք կը լինէին. եւայլն, ինչպէս ԺԴ եւ ԺԵ զլսոց մէջ գրուած է: Որով ըսել է թէ Զամենայն գգործս խօսքն՝ միայն բարոյական գործերու համար չէ, զորս Վարդապետարանին առաջին վեց զլսոց մէջ տեսնեք: Ուստի՝ գէթ՝ եւ մանաւանդ այս խօսքով ընդունելու եմք Քրիստոսի վերջին Ընթրեաց ժամանակ ըրածն. եւ մինչդեռ ուսուիմ՝ առ Յիսուս Հաց, օրհնեաց եւ երեկ, եւայլն յաջորդաբար, ըստ Մատթէի ԻԶ, 26. որ աւելի մանրամասն է քան զայլս եւ ըզՊաւղոս, որ ի Տեառնէ ինքնին ուսաւ. եւ ես քնկալայ ի Տեառնէ գոր եւ մեզն աւանդեցի. երբ Տէր Յիսուս ի Ղիշէրին յորում մատուեր, եւայլն: Բեկանել զնացն համառօտութիւնն է այդ ամենուն, հակիրճ բացատրութեամբ:

Բեկանել զնացն բացարձակ Ս. Գոհութեան համար է աստ. զի օրն կ'որոշէ, ժողովել կը հրամայէ, եւ հացի բեկումնն առաջ՝ կը պահանջէ խոստովան յինել զմեզս, իսկ Թ. 2 համարաւ՝ եղբոր հետ հաշտութեան պայմանն ալ կայ: Բեկանել զնաց ուրիշ կոչմամբ ըսուած է Պատարագն մեր, եւ կրկնուած եւ երեքնուած:

Բեկանել զնաց Հրէից մէջ ոչ երբէք Պատարագի իմաստ ունեցած է, այլ բաղխման. առ այդ ոչ երբէք առանձին պաշտօնեայք կարդուած են, ինչպէս ընդհակառակն Վարդապետարանիս մէջ:

Հացի բեկումն աստանօր սրբազան դործ մ'է. առ որ յատուկ արարողութիւնք կը պահանջին. այսինքն ի Տեառնէ կատարեալքն յԱւետարանի անդ՝ եւ եթէ այս ակնյայտնի կ'երեւի Գործոց Բ. 42 համարին մէջ՝ որչափ աւելի աստէն ի Վարդապետարանիս:

ԺԴ.

Ժողովք Գրխտոնեից

Վերայիշեալ խօսքին ժողովեալ բառն ուշադրութեան արժանի է։ Ժողովն իսկապէս եւ յատուկ իմաստիւն Գրխտոնեական էր եւ սրբազան ի նախնուին. ուստի ծնան ապա այլ իմաստք, նմանութեամբ։ Միութիւնն էր, հաւաքումն միութեամբ հաւատաշուրջ ի Մարմին եւ յԱրիւն Տեան. ինչպէս է Հաղորդութիւն (1) բառն. զի Մին ամենուն կը բաշխուի անհատաբար եւ առանց բաժանման, որով ամենն կը միանայ ի նոյն. Զի մի հաց՝ մի մարմին ենք բազումքս. զի ամենեքին ի միոջէ հացէ անտի վայելմք։ Ա. Կորն. Ժ. 17. եւ դարձեալ, Բաժակն օրհնութեան զոր օրհնեմք՝ ո՞չ ապաքեն հաղորդութիւն է արեանն Գրխտոնի. հացն զոր բեկանեմք՝ ո՞չ ապաքեն հաղորդութիւն է մարմնոյն Գրխտոնի. Անդ. 16. Աստի սկսաւ հաւատացելոց հաւաքումն եւ հաւաքուած տեղն եւ կատարուած աղօթքն եւ զործըն՝ Ժողով կոչիլ. Զի այսու ընդ միմեանս եւ ընդ Տեան եւ ընդ Աստուծոյ կը միանամք։ Ս. Օղոստիոս կ'ըսէ. Ամենայն եկեղեցիք կամ բազումք Ժողովն կոչեն՝ զոր յառաջ քան զհացն ի սեղան Տեառն դնել եւ օրհնել՝ ասին. ԱՂՕԹ՝Բ՝ յօրհնելն կամ ի սրբել եւ ի բաշխել։ Այսպէս Հնդդեմ Խաղամոյիցն՝

(1) Լամբրուդեցին (Մէն. Կարգ. Եկեղեց.) կ'ըսէ. Հաղորդութեան յորջորջումն յայտ առնե՝ քեզ անագանութիւն բազմութեանն ի մի անճնաւորութիւն գայ սովաւ. . . . ի մի տեսակ աստուածամանութիւն . . . եղեալ մի հոգի ամենայն եկեղեցւոյն բաժանեալ մարմնոյն. ըստ այնմ զոր գրէ Առաքեալ. Որ մերձեցալ ի Տէր՝ մի հոգի է. եւ դարձեալ առ Կորնթացիսն . . . եւ յեղաշրջեալ ըստ նորին սրբութեանն տարրանամք, հաղորդեալք իրեբաց եւ միացեալք ի Գրխտոն։ Տես ամբողջ սոյն գլուխներն։ Եւ այլոր. Հաղորդութիւն անուանեմք զայս խորհուրդ, եւ ոչ գիտեմք՝ երբեմն անուանն ընթացք մեր լինին, զի որ մինչեւ ցայն վայր միաւորք եաք եւ հաղորդք իրեբաց, յայնժամ քակտեալ բաժանիմք եւ յայլ եւ այլ տեղիս պատակտիմք։ Բացայայտ. Խորհրդ. Պարգ. Այսու կը կշտամբէ գիականակա։

«գլխաւորապէս ձեր» խօսքն՝ զԱզօթի ձեր կը կոչէ. եւ կ'ըսէ Անարժանին՝ չժողովէ: Այսպէս ժողով բառին նախնական քրիստոնէական բուն իմաստն՝ ուստի ծագեցին միւսներն՝ է, միւսքիւնն, մարմնական հաւատացեցող ի Պատարագին Բրիտանի. զայս հաւատարեւ համար Ս. Դիմիտրիոս զօրծոց զիմեւս պէտք չկայ:

Վարդապետարանիս մէջ ժողովիւ լայն հինգ անգամ դուրս ելանք՝ ոչ միշտ ի նմին տեղւոյ հաւաքման իմաստն է: ԺԶ, 2 թուոյն յիշածն թողւածք. Ստեպ ժողովեցարուք զպատշաճն անձանց մերոց խնդրել, զի բուն Պատարագի իմաստն չերեւիր, այլ տեղ մը հաւաքուելուն. նպատակն է խնդրել զանձանց (զհազոց) օգտակարն: Մինչ թ, 8 թուոյն խօսքն, Որպէս ընդ լեքինս ցրուեալ այս մշխար՝ եւ ժողովեալ եղեւ մի, այսպէս ժողովեցի եկեղեցի քս ի ծագաց երկրի. (համեմատէ ժ, 10). տեղական միութիւն չնշանակեր եւ ոչ այլ տեսակ հաւաքումն, այլ միութիւն ի մարմին Տեառն. այս է ի Ս. Գրիգորի միութիւնն. Նոյն նման խօսքն ունիմք Յովնանու. ԺԱ, 52, Կայիափայլի վրայ խօսելով. Այլ զի քահանայապետ երտարոյն այնորիկ, մարգարեացաւ՝ երեւանանեցող եր Յիսուս ի վերայ ազգին. եւ ոչ ի վերայ ազգին միայն, այլ զի եւ գորդիսն Աստուծոյ զցրուեալսն ժողովեցի ի մի: Զցրուեալսն, ինչպէս իմաստէն յայտնի է՝ ուր ուրեք եւ ո՛ր ոք եւ իցէ, որ եւ է ժամանակ. Զի ինչպէս ցարեհաճաւսն սրբառեալք եւ ցրուեալք ի վերայ լերանց՝ ժողովելով եղեն մի, այսպէս եւ որ ի ծագաց երկրի եկեղեցին ժողովելով՝ ըլլայ մի: Յիշեալ առերանջ հաւատացեալք կ'աղաչեն զՀայր՝ զի կատարուի մարդարեւութիւնն. եւ ժ. զ. 10 համարաւ ըզ-Յիսուս Փրկիչ կ'աղաչեն նոյն նպատակաւ. Կենթադրուի զի ոչ այս ժողովիւ բառն եւ ոչ Յովնանու բառն՝ ի ծագաց երկրի ամենուն ի մի ժողովաւորի հաւաքուելուն համար է. այլ ի միութիւն Մարմնոյ Փրկչին: Յորեհաճաւսն սրոյ յիշատակին վրայ է խօսքն, Աստուծոյ որդիքն են. սրոյ հաւաքմամբն կը կազմուի մի հաց, մի նշխար: Առաքեալն կ'ըսէ. մի հաց, մի մարմին. եւ Ս. Իգնատիոս առ Հռովմայեցիս (Դ. 1) կը զրէ. Յորեհաճաւսն Աստուծոյ գտեալ՝ Հաց սուրբ Բրիտանի լինել՝ զազանաց ժանեօք մանրեալ: Բրիտանի խօսքն է այդ, Յովն. ԺԲ, 24—26 համարաւն:

Վարդապետարանի ժ, 9. . . Հաւատացեցող առ Յիսուս Յիշ-

եայից մէջ նոյն բառն կը տեսնեմք. եւ կատարեալ գնա ի սեր քո. եւ ժողովեալ գնա ի ջորից հոգմոց գարբեալն յարքայութիւն քո զոր պատրաստեցէր նմա: Պաւղոս զհաւատացեալս խաջակից կը կոչէ Քրիստոսի. Գաղ. Բ, 19. Հռոմ. 2, 6. Գաղ. Բ, 20. Յիշեալ ատղերուն մէջ յայտնի է դարձեալ զի տեղական միութեան համար չէ խօսքն, այլ ի մի մարմնի Տեառն ընդ Քրիստոսի միութեան, ամենայն հաւատացելոց մինչեւ ի ծագս երկրի: Այս է խաջակցութիւնն, այս է սրբութիւնն, եւ այս կատարումն ի սէր նորա, ի մահուն: Եւ ինչպէս տեսանք եւ պիտի տեսնեմք մանաւանդ՝ Պատարագն ոչ Քրիստոս միայն է, այլ եւ հաւատացեալքն ընդ նմա միութեամբ. վասն այնորիկ ժողովի կը կը կոչին՝ թէ Պատարագն, թէ Հաւատացեալքն, թէ նոցա հաւաքումն, եւ թէ ըրած աղօթքն եւ դործն. զի հիմն է՝ միութիւնն, մասնակցելն ի Քրիստոս:

Ժողով, ժողովել բառերն՝ Քրիստոսի հետ միութիւն եւ ի նոյն մարմնի մարմնանալն նշանակելով, կը հարցունեմք ժողովեալ բեկեք հաց խօսքին իմաստն: Գործոց Ի, 7, համարաւ կը տեսնեմք որ հրէական եօթնեկին սուսջին օրն՝ այսինքն է միաշաբաթի՝ հաւատացեալք կը ժողովին բնկանել զհացն. աստ յայտնի է ժողովման նպատակն, մինչդեռ Վարդապետարանին մէջ այնպէս չէ դիզցես, զի անցեալ դերբայն վճարար ֆեւաթ չէ խօսքն. ուստի հարկ կ'ըլլայ յարակից խօսքերովն բաղդատել եւ վճատկան իմաստն յայտնել յաջորդաւն:

(Շարայարելի)

Ս. Վ. Ն.

ԺԱՆԵԱԿ

Ժանեակի (Dentelle) սկզբնաւորութեան պատմութիւնը խիստ մութ է եւ անձանօթ:

Ս. Գրոց մէջ կը յիշատակուի ժանեակի գոյութիւնը. արդէն զիցարանութենէն զիտենք թէ Մինսքիւս սպանած էր Աւարքեն, որ զինքն զլած էր ասեղնադործութեան մէջ:

Հոմերոս զՀեղինէ յիշած ժամանակ կը նկարագրէ Պենիզոպեայ ասեղնադործ վարագոյրն, որուն երկայնութիւնը կը յուսահատեցնէր Պենեզոպեայ ձեռաց հետամուտ թեկնածուները: Խաչակրութեան եւ աւատականութեան անվերջանալի պատերազմներու տաեն թագուհիք եւ բերդակալ Երկնայք, իրենց ամուսնոյն բացակայութեանը, մետաքսէ՝ ոսկեզէն եւ արծաթեայ ժանեակներ կը հիւսէին:

Վանական միանձունք եւս ասեղնադործութեամբ կը պարագէին. բազմաթիւ Նկեղեցիներ յայսօր Երազած են ժանեակի կամ ասեղնադործութեան ճշմարիտ զանձերու: Եօթնեւտասներորդ դարուն ժանեակի մոլութիւնը ծայրայեղութեան վերջին դադաթնակէտն էր հասած: Ամեն բանի համար ժանեակ կը դործածուէր. ներքին եւ արտաքին հանդերձանք ալազան ասեղնադործ ժանեակներով կը զարդարուէին, այնպէս որ սպանիայի կանայք՝ իրենց սեռւ անդուսէ մանեկածեւ բարձիկին ներքեւ՝ երկայն եւ համայն ժանեակազարդ կոճկէններ կը կրէին:

Երբոր Անգղիոյ Եղիսաբէթ թագուհին վախճանեցաւ, իրեն յատուկ հանդերձատան մէջ 3000 ասեղնադործ պատմուճաններ զանուեցան: Այս իշխանուհին ժանեակին մոլին եւ սիրահարն էր. նոյա զանդուր փողպատը (fraise), բաճկոնակները, շապիկներն ու զլխաղիւրները ժանեակներով խճողուած էր: Կարողս Ա. այս մոլութեան տէր էր. այնպէս որ յիշաւի սահաւատալի է իւր միայն որսորդի զգեստներուն վրայ զրուած ձեռադործ ժանեակները. այսպէս իւր 12 փողկապներն ու 80 ղոյզ թեղանիկներն զարդարելու համար 1000 ժանեակ զործածակ տուաւ:

Ի Գաղղիա եւ մասնաւորապէս Հենրիկոս Գ.ի զահակալութեան ժամանակ, համայն ասեղնադործ զանդուր փողպատ-

ներ կրելը նորաձեւութիւն մըն էր, իսկ Լուզովիկոս Ժ.Գ.ին ստան՝ չրջեալ եղբներով ժանեկազարդ թեզանիկներ, Հողաթափներն անգամ սկսան ժանեակներով զարդարել, Կարողու Ե. 300 ասեղնազօրծեալ պատմութեան ունէր. Լուզովիկոս Ժ.Ե. ալ արդարեալ կոչուած թեզանիկներ կը կրէր:

Բարձրագոյն կղերին արտաքին զգեստն եւս ժանեկազարդ էր եւ ցայտօր Լաաին Արքեպիսկոպոսունք համակ եւ միապաշտ ասեղնազօրծ շապիկներ կը հագնէին:

Բօհան ծիրանաւորը երբ ի Վերսայլ պատարագէր, միշտ պիտի զգեստաւորէր պատարագի այն հին շապիկն՝ որ պատկանելի հնութեան մը կը վերաբերէր եւ 100,000 Ֆր. կ'արժէր:

1867, 1878, 1889ի Աշխարհանդէսներուն մեծարժէք հին ժանեակներ ցոյց դրուեցան:

Ժանեակի մոլութիւնը տակաւ անյայտ կ'ըլլայ. զժբազդաբար սուտ ժանեակները օրէ օր ձեռագործներուն անդը կ'անցնին:

Յ. Ալա

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն եւ վերջ տես անցեալ քիւն)

Ուստի Երբայեցւոյ ելքն յԵգիպտոսէ՝ Հռամսեսի որդւոյն եւ յաջորդին՝ Մերիկնայտահ Առաջնոյն օրով եղած կ'ըլլայ, Ինչպէս Հռամսես Բի հօրն Սեսի առաջնոյ իշխանութիւնն երկարատեւ եղած կը թուի՝ եւ սորա հօրն կարճ, կը հետեւի՝ թէ սոյն հարստութեան սկիզբն եղած ըլլայ ժէ դարուն վերջն եւ կամ ժ.Ձի սկիզբն:

Խօսքերնէս սակաւիկ մի հեռանամք:

Ելից քուականն. — Ընդհանուր հակառակորդաց կարծիք եղած էր՝ թէ Երբայեցիք կարմիր ծալն հատած ըլլան ի հարստութեանէ անմիջապէս առաջ. վասն զի Սեսոսարոսի գահակալութեան սկիզբն անհնարին կը կարծեն Մովսիսի այդչափ յաջողութիւն չնորհել:

Դարձեալ եթէ Մանեթոնի ցուցակին հետեւելու լինիմք՝ ծուռ հաշուով կ'ըստիպիմք հետեւցունելի Վասն զի սակաւաթիւ գահակալութիւններ տեսնելով յայդմ Հռամսես Բի եւ Գի

մէջ՝ եւ այդ կարճատեւ տեւողութեամբ, առաջնոյն մերձաւոր թուականն 1333ին գնելով՝ ինչպէս տեսանք, Երբայեցեաց Ելից զուգադիպութիւնն՝ Մերիննպտահի առաջին օրերուն եւ ի հաւրատութեան սկզբան մէջ 160 տարիներու միջոցին կը թափառի:

Սակայն՝ եթէ Ափրիկանոսի եւ Եւսերիոսի թուոց կապուած մնայինք՝ արդարեւ այսպէս պիտի ստիպուէինք ըսել, այլ այս պատմական եւ վաւերական անտարակուսելի յիշատակարանէ մը կը ջրի, յորում Հռոմէոս Գ ինքնին յեղիպոսոս անկումն եւ անիշխանութիւն լինել կ'արձանագրէ. Հաարրիս Պապիրոսն է, նոյն պետին իշխանապետութեան պաշտօնական արձանագիրն, յորմէ միայն Եղիպոսոսի յեղաշրջումն եւ վրդովեալ վիճակն ու օտարաց ձեռք իյնալն՝ եւ այս ընդերկար ժամանակ, կը տեղեկանամք: Ահա սոյն պապիւրոսի մի հատուածն յանդիտական թարգմանութենէն.

«Եւ Եղիպոսոս աշխարհ անկեալ ՚ի չիօթս, այր ըստ մտաց իւրոց. ընդ ամս Երկար չեղեւ անդ վերակացու քան զայլս: «Աշխարհն Եղիպոսոս անկաւ ընդ իշխողօք զաւտաց, այր զայր «սպաննէր առ հպարտութեան, առ նախանձու»:

«Զինի ամացս թշուառութեան՝ Ահարուս ատորեստանցի «եկն ՚ի նոսա որպէս զպետ. հնազանդեցոյց զաշխարհն ամենայն, «ժողովեցան ընկերքն»:

«Յայնժամ զորով վասն աստուածոց՝ եւ վասն մարդկան «զանցին. ոչ ընծայք ՚ի տաճարս. սասուածք արկան յերկիր. «ըստ հաճոյս եւ ըստ կամս գնային» . . . (Shea Eisenlohr եւ Birch. Records of the past հտ. Ը. էջ 46): Եւ վերջապէս Սեանեքս՝ ի հարստութեան հիմնադիրն կը գահակալէ: Ուստի Ափրիկանոս եւ Եւսերիոս մեզ լոյս չեն տար. ընդհակառակն:

ԺԸ հարստութիւնն՝ որ հովիւ գահակալաց վտարումէն մինչեւ Սեսոսարի հաւուն գահակալութիւնն կ'երկարի, շատ երկարատեւ է: Երկոտասան թագաւորութիւններ ունի, ամենն ալ քաջ ծանօթ, յորոց մին՝ որ է Թոտմոս Գ ի՝ ստուգիւ մինչեւ կէս դար կ'երկարի: Սակայն սոյն չըջանին ամբողջ տեւողութիւնն կարելի չէ չափել, վասն զի վերջերն չփոթ եւ խառնակ է. ապօրէն իշխողաց գահակալութեամբ, Հովիւ թագաւորաց (Հիւքոս) վտարումն կրնամք ԺԸ զարուն սկիզբն՝ կամ ԺԹ զարուն երկրորդ կիսուն համարել:

Գ. Այլ եւս յառաջելով՝ Եղիպտական պատմութեան մէջէ ըստոյց եւ մերձաւոր ժամանակագրութիւնն կ'ըստառի այլ եւս:

Թէպէտ եւ այս միջոցի շրջաններէն միոյն տեւողութիւնն ճշգրտութեամբ կրնանք սահմանել:

Նախ անհնարին է ճշգրէ Հովիւ թագաւորաց իշխանութեան ժամանակն. Յովսեփոսի՝ Սիրիկանոսի եւ Եւսեբի թիւք անհամոծայն են. սոքա եւ ոչ իսկ ՚ի ստորին Եգիպտոս տիրող Հովուաց եւ ՚ի վերինն իշխող տեղացի թագաւորաց մէջ ժ.Յ. ժ.Զ. ժ.Է. հարստութիւնքն միօրինակ կը բաժնեն: Ժ.Զ. հարստութիւնն (Քսոխ) թուի թէ տեղական եղած է, ՚ի հիւսիս արեւմուտք, սակայն սորա սկիզբն, կամ թերացի Փարաւոններու ժամանակ դ՛րն կամ ոչ՝ որ է ժ.Գ. հարստութեան, ոչ գիտեմք եւ ոչ կարեմք հետեւցունել: Ոչ Քսոխի պատմութիւնն գիտեմք, եւ ոչ ալ իշխողաց անուանքն:

Այս ստոյգ է զի ժ.Գ.ն ընդ երկար տեւեց, եւ ստորին եւ վերին Եգիպտոսի միանգամայն տիրապետեց: Դարձեալ ստոյգ է՝ զի ժ.Բ. հարստութիւն երկու զարէ աւելի տեւեց: Սա բազմաթիւ արձանագրութիւններ թողած է մեզ, կրնամք ճշգրէ իւրաքանչիւր գահաւայութեանց յաջորդութիւնն եւ տեւողութիւնն հասկրնալ: Կրկին թուականք արքայորդոց ընդ իրենց հօր պաշտօնակից լինելն կը յայտնեն եւ որոշ կը ցուցնեն: Սակայն այս երկու գաղաւղ միջոցն երբ է, ո՞ւր գնելու եմք, որ ժամանակամիջոցին: Ոչ գիտեմք եւ ոչ ալ գուցէ գիտնամք:

Ժ.Ա. հարստութիւնն Ժ.Բ. եւ Ժ.Գ. պէս թերացի է. ասոր օրով Թերէ քաղաքին անունն կը լսուի. այն որ հարիւր գունն պիտի ունենար ապագային: Այս տան վերաբերող իշխողաց տասնուհինգի չափ անունն գիտեմք. որով՝ կարծեօք միայն՝ տեւողութիւնն կրնամք սահմանել: Ներկայ ուսումնասիրութիւնք թոյլ կուտան մեզ ժ. եւ Թ. հարստութիւնքն տեղական համարել, Ժ.Ա. իշխանութեան ժամանակ մատար, եւ գուցէ Ը. մեմփականին իսկ օրերուն, այդ տեղական ժ. եւ Թ. հարստութիւնք օտարական աշխարհակալք եղած են: Իսկ մեմփական է հարստութիւնն անցաւոր եղած է յոյժ: Սակայն այս շրջանին որոշումն անհնարին եղած է. նոյն իսկ Մանեթոնի գաղափարողաց թուոց հաւատք ընծայօք ընդունայն կը համարին ճիշդ ու ջանք, զի անբաժնելի խտիր ունին յիրերաց. մին հարիւր տարի կ'ըսէ, եւ միւսն չորս հարիւր ինն տարի Թ. հարստութեան:

Այլ Զ. հարստութեան եւ Ժ.Ա. արուեստից ծնունդ եղող յիշատակարանքն համեմատելով՝ համոզուեցանք՝ թէ մեծ անջը-

պէտս պէտք չէ դնել մէջերնին, եւ թէ այս միջոցին եզրպատահան կենաց մէջ ոչ անխնայութիւն կը նկատուի եւ ոչ օտարականաց յարձակումն:

Ձ հարստութեամբ դէպ 'ի հինն յառաջ գնալով՝ ըստ բանից Պ. De Rouge'ի պատմութեան նախկին խաւերուն մէջ կը թափանցեմք. յորում իրաց եւ զիպելոց կարգն դիտեմք առանց ժամանակագրականին: Աստ՝ ինչպէս եւ ժ. հարստութեան համար՝ առանձնակի պատմութիւն մ'ունիմք, թէպէտ եւ շատ համառօտ. կրօնական յիշատակարանաց մեծագործութեամբ լի: Սյոթնքն՝ զի աստի առ մեզ հասած կրօնական յիշատակարանք շատ աւելի առատ են քան քաղաքական պատմութեանն. եւ արուեստի մեծագործ ճարտարութիւնք՝ անարատ գրեթէ առ մեզ ժամանած՝ ժամանակին ընկերական կեանքն կը պատկերեն մեզ, դեռնափորից նկարներով: Այս միջոցին գնելու է խել մը բրդանց շնորհութիւնն, որոց վրայ կը հսկեն վիթխարիքն Գիզեհի: Դ հարստութեանն կանխելով՝ միայն անուններ դիտեմք. վերին Եզրպատոսի կրկին հարստութեանց, եւ մին ստորնոյն Ոչ ժամանակակից կրնամք ըսել, եւ ոչ յաջորդութեամբ կրկնեմք անգամ մ'եւս, զի ժ. հարստութեանէ առաջ ենթադրեալ մերձաւոր թուականքն ստոյգ չեն կրնար համարուիլ, քանի որ յիշատակարանք չեն 'ի թիկունս:

Մանկեթոն կ'ըսէ թէ վարաւոնեան ամբողջ հարստութիւնն՝ եթովպական եւ պարսիկ աբրապետութիւնն միանդամայն հաշուելով, Մենիսէ՝ առաջին հարստութեան առաջին իշխողէն՝ մինչեւ Աղեքսանդրի աշխարհակալութիւնն 3555 տարի է:

Եզրպատական լեզուաւ բժշկական գրութիւն մը՝ տեսակ մը տումարական մասի մէջ կրկին տարեաց բաղդատական համաձայնութիւնն կը գնէ. Թոսի առաջին օրն Եպիփիսայ ինն օրուան հաւատարմ. Այս գիրք Դ հարստութեան իշխողներէն միոյն կարծուած է, իններորդ տարին գրուած: Սակայն որ եւ է հեռութեան յանդերձ ուղիք չէ: Այս յայտնի է՝ զի վարաւոնեան իշխանութեան Երբ սկսելուն վրայ եւ ոչ իսկ մերձաւոր հաշուով մը կրնամք խօսիլ:

Ս. Վ. Ն.

Արեւելագիտաց

Ժ. ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Անցեալ տարւոյ սեպտ. 3.—12ին Ճինեյրայի մէջ խմբուեցաւ Արեւելագիտաց համազգային Ժ. համաժողովն, ոչ երբէք այսչափ մեծահոգի անուններ հաղորդ եղած էին սոյն ժողովոյ:

Փրանկ ղերանականաց մէջ կը նշմարէին M. Bréal, Oppert, Mospéro, G. Perrot, Sénart, Schefer, Barbier de Meynard, կաճառորդ՝ Th. Reinach. Houdas. Bruston, Cordier, H. Derenbourg, Sylvain Lévi, Emile Guimet, եւ այլ ուսուցիչք:

Գերմանականաց մէջ Albrect Weber, Wellhausen, Kautzsch, Jacobi, Jolly, Leumann, Oldenberg, եւ այլ ուսուցիչք:

Անգլիականն՝ Iորա Reay, M. R. West. M. Monier—Williams. Իսկ ուսուցչաց զատէն Le Page Runouf, Bevan, Mac—Goliouth. Dr, Burgess, Տիկնայք Lewis, Gibsons. եւնո:

Իտալականք De Gubernatis կոմսն, Pullé, Ascoli ծերապետ անդամ, Vavenziani ուսուցիչն, եւ այլք:

Համաժողովոյս քանի մը աշխատութիւնքն յիշատակելով, M. Goldziher արաբական բանաստեղծութեան նախնական պատմութեան վրայ ակնարկ մը տուաւ. մոզական թօրինելու մէջ պրպտելով հիմունքն, Շէք կամ Շաբ՝ որով կը յորջորջուին բանաստեղծք՝ Սէր եւ Եբէ՝ իմաստէն առաջ իմաստուն կամ Գիբրան կը նշանակէ. երբայական Յէք «Փէ» բառին համադօր: Արաբական բանաստեղծութեան նախնական նպատակն՝ ըստ Պ. Goldziherի՝ ցեղական հակասակորդաց դէմ մոզական ասացումներ ստեղծուին է: Չափաւոր գրութիւնն կամայ կամայ սկսած է ձեւանալ: Այդ ասացումք յետոյ ժամանակաւ երգիծաբան քերթողութեան ծնունդ տուած է: Նախնաբար արտաքին ձեւն արտասանութեան կ'ընկերանար: Այլ նիւթոյն մասնաբաժանութիւնքն երկար կ'ըլլայ յիշատակել:

M. Bréal Իտալիական Արէս եւ Աթենաս (Mars եւ Minerve) կրկին աստուածներու անունաց վրայ՝ զորս ցարդ հնդկերոպական արմատականէ բխել կարծած են, մինչդեռ Ետրուսկեան

լեզուէ կը դաւանի ինքն: Առ այս Իտալական թերակղզոյն նախ-
նի ժողովրդոց՝ մանաւանդ Շարուսիաց՝ Հսովմէական զիցարա-
նութեան վրայ ունեցած մեծ ազդեցութիւնն մանրաքննին հե-
տազօտութեամբ կը բացատրէ: Այս կարգէն կը համարէ Գիտ-
նականն զԿոկլէս (Կիւկլոս յն.), զՊրոսերոպին (Պերսեփոն), ըզ-
Քանիմեզ, ևւայլն:

M. Bréal-ի հազորդածն համաձայն հաւանութեամբ ընդունուե-
ցաւ: M. De Gubernatis հետեւութեանց մէջ, չափազանցութիւն
ուղիով ցոյց տալ՝ միւս ընկերաց կողմէ հերքուեցաւ, և հե-
տեւեալ եզրակացութեան յանգեցաւ, զի ոչ միայն իտալական-
քըն՝ այլ ևւ կլազական զիցարանութեան շատ անուանք՝ Արի-
ականաց գաղթականութենէ առաջ մտած ըլլալով հոն, հին դա-
ւաադարաբարտից մէջ իրենց արմատն ունին, ոչ թէ ըստ մինչև
ցայսօր ընկալեալ կարծեաց՝ հնդեւրոպականին:

M. Oppert Ասորեստանեայց բեւեռաքանդակներու քանի
մի կարեւոր քննութեամբն զբաղեցաւ: M. Bichkel Երգ Եր-
գոցի 2 զլիտին 12 տան վրայ քննութիւն մը ներկայեց:

M. Halévy Ս. Գրոց քննադատից վրայ խօսեցաւ, բոտ
այդմ անոնց ետանդն գովելով՝ իրենց աշխատութեան արդ-
եանց կը հակառակի: Վասն զի ներկայ հնախօսութիւնն բու-
քանչելի դիւանը բրած է: Ասորեստանեայց ևւ Բաբելոնեայց
արձանագրութիւնք շատ մեծ լոյս սփռած են Գիտութեան վը-
րայ. այդ ազգերն մեծ ազդեցութիւն ունեցած են հրէական ժո-
ղովրդին վրայ. այս ուղղութեամբ առաջնորդելու է քննադա-
տութիւնն օգտակար ևւ ուղիղ ընելու համար: Շատ մը Ասու-
ռամորանք զբաղեցան M. Halévy-ի առաջարկութեամբն:

M. Ascoti՝ ծերակուալ անդամ՝ Կեղտաց ևւ նոր Լատի-
նական լեզուաց հնչման քննութիւնն մատուց:

M. Ch. Rieu Բրիտանական թանգարանին մէջ գտնուող
մատենից ցուցակին նոր յաւելումն ըրաւ:

M. J. Jolly Հարիատտուարի ցարդ անձանօթ մի գրու-
թիւնն ծանօթացուց, իմաստասիրական հետաքննին հատուած մը
պարունակող երկ:

M. Omar Loufti արաբական ամենահին օրէնսդիտութեան
վրայ խօսեցաւ, ևւ ի մասնաւորի ամուսնական օրէնքն պարզեց:

Ter Movsessiantz Քահանայն Էջմիածնի վանուց գրա-
տան ձեռագրաց վրայ տեղեկութիւններ հազորեց, իսկ M.

Sylvain Lévy Պոետտայական կրօնից վրայ փոքրիկ սաղա-
չախութեան մը քննութիւնն կարգաց:

M. Hommel Բարեկենեան արձանագրութեանց Նոյի տուած
անունն հռչակեց, ըստ իւր կարծեաց:

M. Reinachի գեղեցիկ յօդուածն Սովինոսի վրայ, յորում
Արտաշիւի ձեռամբ Երեքովի կործանումն կը յիշատակուի, ար-
դարեւ սքանչացուց ժողովը. այս Արտաշէս Պարսիկ Արտաշիրն
գուցէ ըլլայ, Սասանեանց հայրն:

M. Haupt Դրախտին քննութեամբն կ'ըղբաղի, եւ Oppert
նախնի Քաղցէացուց նախադատական եւ հնազոյն ժամանա-
կագրութեամբ Համաժողովոյն ամենէն զուարթ ժամանակն էր
այս:

Յունաստանի եւ Արեւելից բաժնին տեսուէն M. Merriam
Կիւրոսի մէջ գտնուած խորաքանդակի մը արուեստն հնախօ-
սական հետազոյն քննութեամբ պարզեց: Նոյն բաժնին մէջ
M. Reinach Փիւնիկեան մարդանման դամբաններուն վրայ խօ-
սեցաւ:

Եգիպտական բաժնին մէջէն Նուպիական արձանագրու-
թեանց յիշատակած անուններէն M. Schiaparelli հետեցուց
Փարաւոնական իշխանութեան ցարդ անծանօթ սահմանն, մին-
չեւ հասարակածայինն Ափրիկէ: M. Karl Piehl Ապոլոնիպոլսի
(Վերին Եգիպտոսի) ամենահոշակ մեհենին վրայ տեղեկութիւն-
ներ հաղորդեց: M. Krall Քրիստոսի թուականէն ութ դար տ-
առջ յօրինուած վիպական յօդուած մը հաղորդեց ժողովոյն: M.
Piehl կ'առաջարկէ համազգային քննադատական լրագիր մը հը-
րատարակել եգիպտական հնագիտութեանց վրայ, ընդ տեսու-
թեան՝ M. Navilleի, որոյ հմտութիւնն ծանօթ է ամենուն:

M. Nicole ուսուցիչն՝ Ճինեվրայի հաւաքածոյ պապիւրոս-
ներու մէջ թերթ մը կը գտնէ, Քրիստոսէ 207 տարի վերջը
գրուած՝ եգիպտացի կալուածատեարց կողմէ առ Յուլիոս Յու-
լիանոս հռովմայեցի զօրապետն. ժամանակագրական եւ պատ-
մական կարեւոր գիտելիօք լի: Ապա ամբողջ հաւաքածոյն յի-
շատակելով՝ զօրս առանձնականք ոմանք նուիրած են, Փայու-
մէ եկած կը համարի մեծագոյն մասն: Դիւցադներդական չափ
մը սողեր կը սպրւնահին. եգիպտական վարչական եւ օրի-
նական խել մը տեղեկութիւններ: Դեռ եւս չահաւոր յայտնու-
թիւններ կ'ըսպասուին. զի պարզուած չեն սակաւին ամբող-
ջովին:

M. de Morgan եղիպտական հնախուզութեանց ժողովոյ տեսուչն՝ այս երկու տարեաց մէջ կատարուած պեղմունքն յիշատակեց, յիշատակարանաց պահպանութիւնն՝ թանգարանաց վիճակն եւ հրատարակութիւնքն բացատրեց: Դողցես հնախուզից ջանից պսակն եղիպտոս կը խոստանայ տալ, զի ամենէն աւելի բեղմնաւոր արդիւնքն տուած է: Յիշեմք միայն կրկին մահաքաղաքաց Սաբ—գարայի եւ Դահչուրի պեղմունքն: Վերջինն արքայական երկու դանձարաններ յայտնած է թանկագին պակերով, զոր Պասկերի Ե. տարի էջ 134 հուլիսեցինք ընթերցողաց. նոյն գիւտից յաջորդած է հաւել Զօր արքայի փայտեայ արձանն: Իսկ Գիզէ, Լուքսոր, եւ Ուռնսպոս քաղաքաց մէջ քանդուան սպառնացող հնութիւնք ամրացած եւ հաստատութիւն գտած են: Երկու տարի է զի եղիպտական թանգարանք բարեկազմեալ եւ ճոխացեալ են: Գահիրէի մէջ թանգարանի մը հաստատութեան համար 150,000 եղիպտական ոսկի հայթայթած է կառավարութիւնն: յԱլեքսանդրիա յոյն հոռմէական թանգարան մը հիմնուած է:

Պերճախօսն իր խօսից աւելի զօրութիւն տալու համար համաժողով սրահին մէջ ձեռքէ ձեռք կ'անցունէր բոլոր յիշատակարանաց լուսանկարն: Դահչուրի իշխանուհեաց դանձարանին լանջապանակն դունաւոր նկարուած՝ ընդարմացուց հանգիսականքն:

M. Naville Տէյր էլ Պահարի տաճարին պեղումն եւ տուած արդիւնքն բացատրեց լուսանկար պատկերներով:

Արեւելաժազի բաժնէն M. Valenziani Համաժողովոյն հաղորդեց Նիպպոն Հիյակ—Կետս Գեմի մատենադրական կրկին հատուածիկն, յորս կը տեսնեմք զարմանօք ԺՊ դարուն վերջերն արեւելից ծագէն Ադցու Գաման Ուճ Սատոյի իշխանէն ի Հռոմ առ Քահանայապետն զրկուած զեսպաններ, զիրենք սղանիական բաժնէն անջատելու աղերսիւ: Այս պատմական կէտն անձանօթ էր ցարդ Եւրոպիոյ:

M. Schlegel ձեռնական կանանց ընկերական վիճակին վրայ խօսեցաւ խուռն բաղմութեան առջեւ: Փոխանակ այդ առհասարակ տարածուած դաղափարին՝ իբր թէ ձենուհիք ստորին վիճակ մ'ունին ընկերութեան մէջ, եւրոպականէն աւելի բարձր դասեց զանոնք: ձեռնական ամենէն հին գրեանն՝ Երգոց գիրք, պարզապէս կը խօսի այդ կանացի աղատ ընթացքին վրայ:

Աղատ էր կիննա, նկախ ամեն գործոց մէջ. բանաստեղծք

և ևերգիչք ձենականք կը սիրեն և կը դովեն: Յայանապէս արու զաւակն շատ աւելի հաճոյական էր, բայց և այսու աղջիկն ոչ նուազ սիրելի: «Լաւ է աղջիկ զաւակ՝ կ'ըսէ ձենացի հայր մը՝ քան ունիչն»:

ձենացի իշխանուհեաց արք շատ դառն վիճակ ունէին, այնպէս զի հասարակաց խօսք էր ի հնումն ըսել՝ թէ Լաւ է ոտքն այրել՝ քան տիկնոջ հետ ամուսնանալ: Վասն զի այրն տէր չէ իր տան մէջ, բարեկամներն անդամ չկրնար ընդունիլ, չկրնար հեռանալ տնէն, մինչ տիկինն ազատ է, ուր և երբ ուզէ: Նրաժշտութեամբ և կարգալով կ'ըզրաղի: Յայտնի է որ տունն տակնուվրայ է:

Ազատորեւոյ այս դրութիւնն կամաց կամաց հասարակ ժողովրդեան մէջ ալ սկսաւ տարածուիլ, ժողովուրդն վատացած էր: Այս սովորութեան խախտն լինելու համար՝ կանանց վրայ յետ ժամանակաց պատիժ դրուեցաւ ոտքն կտրել, այս պատիժ ապա նորեկուկ սովորութիւն եղաւ ազնուական կանանց մէջ:

M. Schlegel եսերելով այդ դործն՝ ևւրոպական նորաձեւութեանց վրայ կը ծիծաղի, որով կանայք դառնադոյն տանջանաց կը մատնեն զիրանն, և ինչ այդչափ նեղութիւն:

Սակայն այսօր շատ գոհացուցիչ վիճակ կը վարեն ձենուհիք, շատեր իրենց մէջ մեծ հռչակ թողած են ուսմանց և գիտութեանց՝ արուեստից և ճարտարութեանց մասամբ:

Ձենաց մէջ այրիք մեծ պատիւ ունին, իսկ կրկին ամուսնութիւնն հասարակաց կարծեօք խոտելի է: Զաւակունք կը յարգեն շատ իրենց մայրը: Նոր տարւոյ մաղթանքն մեծամեծ պաշտօնէից կողմէ երկրպագութեամբ մատուցուելէ յետոյ առ Նրկնային կայսրութեան Պետն, սա իւր մօր առջեւ ծունր զընելով նոյն մաղթանքն կ'ընէ:

C. Wiasemski իշխանն Ասիոյ մթնոլորտաբանութեան վերայ յօդուած մը կարդաց, ապա ձենաստանի՝ Հնդկաստանի և Աննամի մէջ թէյամշակութեան ծագումն՝ արդիւնքն և սպառումն գիտեց:

M. Megavorian Ամուսնութեան հին ոճերն հետազօտեց, գնմամբ կամ յափշտակութեամբ, առ այս արդի Հայոց ամուսնութեան արարողութեանց մէջ գտնուած նմանօրինակ կէտերն պարզեց: M. Vambery առ ի պատասխանի՝ Կեղրոնական Ա.

սիւյ մէջ ցարդ խկ ի գործածութեան եղած այդ սովորութեան
դինն 25 ուղա եւ 500 ոչխար ըստ:

M. H. Cordier Բրիտանական թանգարանին մէջ պահուած
150 տարեկան Գորէայի եւ ձենաց աշխարհացոյց քարտէսին
(13 քարտէս) երկու մասանց լուսանկարն հաղորդեց ժողովոյն:
M. L. Benloew Կաւկասեան աղբաց լեզուն քննադատեց:
Ապա M. Vembéry վերջ տուաւ ժողովոյն:

*
**

Յաջորդ Համաժողովը 1897ին պիտի գումարի ի Բարիզ:

*

Մանր տեղեկութիւնք

25 Միլիոն Ֆր.ի նորագիտ աղամանդ մը. — Հարաւային
Ափրիկէի հանքերէն միոյն մէջ վերջերս դանուած է թանկագին
աղամանդ մ'որ իւր մեծութեան համար խիստ բարձր գնով ի
վաճառ հանուեցաւ ի Լոնտոն: Կ'ըսուի թէ աղամանդին ծան-
րութիւնն է 971 կրադ, որ ըսել է 200 կրամէ աւելի: Գոյնն է
կապոյտ—սպիտակ, Թեթեւ սեւ բիծ կամ գլիծ մ'ունի որ եթէ
աղամանդը յղկուի՝ կրնայ տնհետանալ:

25 միլիոն ֆրանքի վաճառուեցաւ: Գոննոյն որ սեւամորթ
բանւոր մ'է. միայն 4000 ֆրանք եւ ձի մը պարգեւ ընդու-
նեցաւ կառավարչէն:

Ծխախոտն ու Նիկոդին: — Հանրածանօթ է ծխախոտին
թոյն պարունակելն, որուն Նիկոդին անունը տուած են Գիտնա-
կանք: Ծխախոտն որչափ չափ քանակութեամբ Նիկոդին բու-
վանդակէ, այնչափ ալ մարդուս առողջութեան վնասուածքն է:
Եթէ հաւատ ընծայելու ըլլանք Բարիզի Temps լրագրին մէջ
հրատարակուած մէկ գիտական յօդուածին, կան ինչ ինչ եր-
կիրներ, որոնց արտադրած ծխախոտը համեմատաբար աւելի
քիչ Նիկոդին ունի, հետեւաբար աւելի ալ անվնաս է:

Արեւելքի, Տաճկաստանի, Գոնաստանի եւ Հունգարիոյ ծխախոտներն ամենէն քիչ վնասակարներն են, որովհետեւ խիստ քիչ Նիկոզին ունին: Իսկ Արաբիոյ, Պրազիլիոյ, Հաւանայի եւ Քարակոլէյի ծխախոտներն 2 Օ/0 Նիկոզին կը բովանդակեն: Ծխախոտին չափ կամ քիչ քանակութեամբ Նիկոզին պարունակելուն պատճառները խիստ բազմաթիւ են. երկիրն, օդը, մշակութեան եղանակը ծխախոտին վրայ ազդեցութիւն կրնան ունենալ: Ծխախոտին այս պակասութեան հետ, սա կէտը եւս չի մոռնանք յիշատակել թէ ջրական հիւանդութեանց համար պատուական եւ ազդու դեղ մըն է:

*

Շանքի մը առած քայլն. — Պուտարեչդի մօտ գիւղական բնակութեան տանեաց վրայէն Պ. Franch անցեալ Յունիս 21ին երեկոցեան ժամը 4ին սոսկալի փոթորկի մը սկսելով ծագումը դիտել, հետեւեալն տեսաւ զարմացմամբ: Առաջին փայլակն զոգաթնակէտին վրայ 30 աստիճանէն մինչեւ 40 ազնդ մը ձեւացունելէն յետոյ՝ երկու ձիւղի բաժնուեցաւ, որք ուղղակի իջան յերկիր: Ինկած տեղերն իրարմէ 10 մղոնէ մինչեւ 15 հեռու են. անմիջապէս նոր փայլակ մը զարձեակ նոյն աղեղն գծելով 3 մղոնէ մինչեւ 5 հեռաւորութեամբ ինկաւ: Փոթորիկն երկարեց, շանթք միշտ նոյն ուղղութեամբ եւ նոյն չափ բաժանմամբ կ'իյնային. հեռաւորութեանց չափն 1 մղոնէ մինչեւ 16: Դիտարանին աջ կողմի բլրակն գրեթէ վեց անգամ հարուածեցաւ:

(Société météorologique)

*

Շանքն ի Մուլիկն, (Կեդր. Դաշդէս) 17 Յուլիս 95. (Նամակէ մը քաղելով). — Առաւօտուն ժամը 6, 15ին առաջին փոթորիկն սկսաւ, փայլակ, կայծակ, անձրեւ, գրեթէ ժամ մը տեւեցին: Դէպի Մոլատիէ անտառն տանող ճամբուն վրայ գեղեցիկ կաղամախի մը շանթահար եղած էր: Ծառը 25 մետր բարձրութիւն ունէր. վարէն մինչեւ գաղաթն զաւարազարդ. կէս մէջքէն զարնուած էր, 10 հարիւրորդամեղր պարուրածիւ ահօս մը շրջան ըրած էր բունին չորս կողմը մինչեւ արմատ: Կէս օրէն յետոյ ժամը 3, 30 փոթորիկն սկսաւ նորէն, որոտումն, փայլակ, կայծակ, անձրեւ, մինչեւ երեկոյին ժամը 10 տեւեցին:

Ժամը 4, 17ին կուրացուցիչ փայլակ մը՝ որուն գրեթէ անմիջապէս յաջորդեց ահաւոր որոտումն, սոսկում տուաւ սրտերու: Շանթն Պ. Delhommeի տան վրայ իջած էր, փողոցի անկիւնն: Թուի թէ մետաղեայ ծխանն ձիգ բռնող երկաթէ թելերն ճամբայ եղեր են կայծակին: Տանիքին վրայ շատ կղմնտոր կտոր կտոր եղած էր, աղիւսէ պատ մը ծակած, սենեակի մը վարագոյրը ծուէն ծուէն եղած, եւայլն: Ըարերազղաբար եւ ոչ մի անձի մնաց, բաց ի նիւթականէն:

Մուկէնէն դէպի Գլէրման տանող ճամբուն վրայ Հացի մը (*Fraxinus excelsior* L.) կայծակնահար էր: Ծառին բարձրութիւնն 10 մետր, գետնէն 3 մետր 20 բարձրութեամբ խորտակուած եւ կախուած մնացած էր կոճղէն: Բունն հինգ մետր երկարութեամբ կտոր կտոր եղած էր 0,6 թանձրութեան վրայ:

Այս խորտակման ուժգնութենէն բոլոր արմատն ցնցելով:

Սոսկալի փայլակն եւ ահաւոր ճայթիւնն 0,20 մինչեւ 0,30 հարիւրորդամետր լայնութեամբ եւ 3 մ 50 երկայնութեամբ չանթեր ծառէն մինչեւ 40 մետր հեռու դաշտին մէջ արձակեր են: Նոյն պահուն մերձակայ ճամբուն վրայէն անցնող քանի մը կովեր թեթեւ մարմնոյ մը պէս մէկ կողմ նետուեր են ընդամացած: Կովարածն բաց ի սեսակ մը ծանր հոտէ աւելի բան մը չէ զգացեր:

*

Խտայական քանի մը առածներ.

Ճշմարտութեան երազն՝ իրական երջանկութիւնն է:

Խոհեմութիւնն ապահովութեան մայրն է:

Չափաւորութիւնն հոգւոյն այն վիճակն է, որով մեր անձանց վրայ կը աիրեմք:

Սրտի կատարեալ կրթութիւն կրօնքն միայն կրնայ տալ: Ինչպէս երկրի՝ նոյնպէս մարդոց մէջ երբեմն ոսկւոյ երակներ կան, զոր տէրը չգիտեր:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ Վ. ԱՐԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն. Տես քիւ 11)

Քսան տարեկան հազիւ կայ. եւ արդէն կրկին շղթաներով կաշկանդուած է. ասորինաւոր կապով մը եւ չարաբարոյ վարդապետութեամբ մը: «Ո՛վ դու՝ դարուց անմահ թագաւոր, կը գոչէ հոս Պօսիւէ, տե՛ս թէ ինչ է որ Օգոստինոս նախամեծար կը դասէ քեզի, տե՛ս թէ ինչ բան կը չլացնէ սա անզուգական հոգին. ո՛հ, ինչ աստիճան կիրքերը կը բթացնեն խելքը եւ կը կուրցընեն սիրտը» (1)

Մանիքէսի աղանդոյն աշակերտ ընդունուելը 374ին տեղի ունեցած կը կարծուի. Վերջը պիտի տեսնենք թէ ինչո՞ւ համար Օգոստինոս այն առաջին աստիճանէն վեր ելած չէ. ոչ ընդհանրապէս եւ ոչ Կահնայեց կարգը անցած է. ըսենք միայն հոս որ այն աղանդոյն մէջ մանկուծն պէս առջի եռանդով, նոյն անկեղծութեամբ եւ նոյն կիրքերով ճշմարտութիւնը հետազոտելու ետեւէ կ'ըլլայ, եւ իւր այս վարմունքն է որ իւր պատւոյն եւ փրկութեանը պատճառ պիտի ըլլայ. առ այժմ՝ այն մուրաբարդագոյնութեան նախանձախնդիր առաքեալ կը հանդիսանայ. ձեռքէն եկածին չափ կը տարածէ. ուղղափառները հրապարակական վիճաբանութեանց կը հրաւիրէ, եւ անոնց մէջ՝ դժբաղդաբար ուղղափառաց համար եւ աւելի դժբաղդաբար իրեն համար՝ Օգոստինոս միշտ յաղթող կը հանդիսանայ. աւելի զոգրաղաբար իրեն համար ըսի, որովհետեւ այս տեսակ յաղթութիւններով սիրտը ամբարտաւան հպարտութեամբ մը ուռելով,

(1) Պօսիւէի Դամբ. հաւ- Բալադին էջիսնոսհաոյ:

կը վախցուէր որ կամայ կամայ իյնար յամառութեան այն սոսկալի վէին մէջ, որն որ այսպիսի երիտասարդաց սովորական վտանգն է:

Հարկ չմնար ըսելու որ Օգոստինոս ամենէն առաջ իւր բարեկամները եւ գաօընկերները իւր մօլորութեան մէջ կը դերէ. ասոնք հիանալով Օգոստինոսին հոգւոյն վատկութեանը վրայ, արտաքոյ կարգի խելքին եւ խօսակցութեան քաղցրութեանը եւ սիրոյն անկեղծութեանը վրայ, անբաժանելի եւ սերտ մտերմութեամբ մը կապուած են իրեն հետ. արդէն Հռոմանիանոսը կը ճանչնանք, եւ միւս բարեկամներուն հետ ալ կամայ կամայ ծանօթութիւն պիտի ընենք. հեղահոգի եւ մաքուր Ալիքիօսը, տակաւին երիտասարդ բայց սքանչելի Նեպրիտիօսը, Ռնորադոսը՝ որն որ ճշմարտութեան սոսկ անուէն կը հիւանար. ո՛հ ինչ մեծ եւ ազնիւ եռանդով մը չէր սիրեր զանոնք Օգոստինոս, եւ այսպիսի ընկերութեան մէջ դանուելուն բարեբաղդութիւնը ինչ արտակէզ խօսքերով չէր զրուստեր. «Բարեկամաց մէջ, կ'ըսէ, փոփոխակի քաղցր խօսակցութիւններն, զուարճալի ընթերցմունքներն, պարկեշտ կատակներն, մտերմական եւ ինքնայոժար մեծարանքներն, ցանցառ հակաճառութիւններն սուանց զգտութեան, ինչպէս երբեմն մարդս ինքնիցեն հետ ալ կ'ունենայ, եւ որոնք աւելի կ'ազնուացընեն այն անվրդով ընկերակցութիւնը. փոխադարձ գիտութիւններով՝ հաղորդակցութիւնը, բացակայից համար անհամբեր կսկիծներն եւ վերադարձադներուն ուրախալի ընդունելութիւններն, ընտիր եւ ազնիւ սիրտերու սիրոյ հաւաստիքը եւ արտաքուստ ալ շրթունքներու՝ աչքերու եւ լեզուաց հաղարումէկ շնորհալից շարժմունքներն, մէկ խօսքով այլ եւ այլ հնոցներ որոնց մէջ մտերմութեան կը բակը սիրտը հալեցընելով ի մի կը ձուլէ զանոնք. ո՛վ կրնայ պատմել թէ ինչ անուշ հրապոյրներով զուք իմ հոգին կը յափշտակէիք եւ երիտասարդութիւնս կը կապկպէիք»:

Ահաւաստիկ Օգոստինոսի սիրտը. շատ սիրող ըլլալուն համար շատ ալ կը սիրուի. այն աստիճան մեծ է իւր բարեկամացը վրայ ունեցած դրաւիչ զօրութիւնը, որ ասոնցմէ շատերը իրենց հայրենիքը՝ Ափրիկէն թողլով, մինչեւ ի Հռոմ, ի Միլան, յՈսպիա, եւ այլ ամէն տեղ կ'ընկերանան իրեն. կը բաւէ որ անդամ մը մէկը իրեն հետ ծանօթութիւն ընէ. ալ չկրնար հեռանալ իրմէ՝ Ուրեմն կարելի՞ բան է որ իւր մօլորութեանը մէջ զանոնք ալ չմտէ՝ Ալիոս, զրեթէ ամէնքն ալ ինկան.

Ալիբիոս, Ունորագոս, Նեպրիտիոս, նոյն իսկ Հռոմանիանոս, եւ ուրիշ երիտասարդ բարեկամ մ'ալ, որոնք անուշը չենք դիտեր, եւ որն որ իւր մահուամբը քիչ վերջը Օգոստինոսի աչքերէն դառն եւ դորովալից արցունքներ պիտի քաշէ:

Սրբուհի Մոնիգա միշտ արթուն՝ կը հսկէ իւր որդւոյն վերայ, անհանդիստ նայուածքովը կը դիտէ զանիկայ, եւ այս պատճառաւ Օգոստինոս չկրնար ծածկել իւր մօրմէն եւ ոչ իսկ ամենափոքր մէկ շարժմունքը: Տեղեակ է արդէն որ որդւոյն սրտին մէջ կրից աղետամբութենէ զատ՝ հաւատքն ալ տկարացած է: յիշաւ Վայրկեան մը յուսոյ նշոյլ մը կը ծագի իւր մայրական սրտին մէջ, տեսնելով ճշմարտութեան համար ուսնեցած սէրը, աշխարհքիս նկատմամբ ցոյց տուած ատելութիւնը երբ Հորդանսիոսը կը կարգայ, բայց իսկոյն այն յոյսն ալ կը մարի տեսնելով որ ինչպիսի արհամարհանքով սուրբ գիրքը մէկդի կը նետէ, եւ ինչ ամբարտաւան անձնասիրութեամբ եւ լրբութեամբ Եկեղեցւոյն իշխանութիւնն ալ կ'արհամարհէ: Ուստի զուշա կեղծով իւր որդւոյն վրայ գալիք նորանոր աղէտքները, մեծամեծ տառապանաց մէջ դարձեալ կ'ընկղմի: Իւր խորատես հայուածքը կը թափանցէ Օգոստինոսի սիրտը եւ կը նշմարէ հոն չոր կրից արծարծի լը, ինչպէս մայր մը որ ծովեզերքը կ'եցած՝ կը տեսնայ կատաղի ալեաց մէջ իւր նաւակոծեալ զաւակը, կը լսէ առագաստից սլասուտիլը, խարխիսններու ջախջախիլը, եւ գուշակելով անդերձանելի վտանգը, անկարող եւ թշուառ կնկին կ'ընկղմի անհնարին ցաւոց մէջ:

Բայց երբ յանկարծ ականջը կը հասնի Օգոստինոսին հաւատոց հրապարակաւ ուրացութիւնը, երբ Ալիբիոսի, Հռոմանիանոսի եւ այն միւս երիտասարդին ընտանիքը որոնք Թագոստա կը բնակէին, վաղեցին եկան Մոնիգայի քով եւ ողբացին Օգոստինոսի յամառութիւնը հերետիկոսութեան մէջ, ու կրնայ նկարել Սրբուհի Մոնիգայի այն վայրկեան զգացած ապշութիւնը եւ ցաւը, այս բանս տմենեւին մտքէն անցած չէր: Ա, Օգոստինոս իւր մօրը այն սաստիկ ցաւը մեղի հասկցընելու համար նմանութիւն մը կը փնտռէ, եւ հաղարու մէկ ձեւերով մեղի կրկնելէն ետքը որ իւր մօր արցունքներն ալ չէին դադրեր, եւ արտասուացը առատութիւնը հոսանքներու պէս երկիրը կը հեղեղէր, գոհ չըլլար այս նմանութիւններէն, եւ լաւագոյն մը փնտռելով, ուրիշ մը չգտնար եթէ ոչ մօր մը ցաւը որ իւր մէկ հատիկ որդւոյն մահը կ'ողբայ: «Մայրս, կ'ըսէ, իւր

ոտիցը տակ զիս մեռած կը տեսնար. հաւատոյ աչքերը զիս
այնպէս կը ցուցունէր իրեն այս կենդանի լուսովը զորն որ
իրեն հոգւոյն մէջ զու բորբոքած էր, եւ ասոր համար իմ
վրաս թափած արցունքը երբեք մայր մը թափած չէ իր որդ-
ւոյն դագաղին վրայ»

Սակայն այն աղէտալի լուրը առնելուն պէս, Սրբուհի Մո-
նիգա արցունք թափելը բաւական չսեպեր, արցունքները բա-
րի էին, այսպէս ըսելու համար, քանի որ Օգոստինոսի սիրաը
միայն հիւանդ էր, քանի որ խղճին խայթը կորսուած չէր, քա-
նի որ ճշմարիտ հաւատոյ լոյսը կը շողար իւր սրտին մէջ, վա-
սըն զի այն ատեն Սրբուհին դեռ յուսալու տեղի մ'ունէր, բայց
հիմա որ բաւական չսեպելով իւր մեծամեծ ոճիրներովը զԱստ-
ուած վշտացնելը, ուրացած ալ է զանիկայ, ուրանալով զՅիսուս
Քրիստոս, ուրանալով զԵկեղեցին, լալը բաւական չէ, հասած է
այն փամը՝ յորում պիտի ցուցունէ այն գորութիւնը որով զի-
նած է Աստուած մայրերը իրենց զաւկին փրկութեանը համար:

Հանգստեան օրերը մօտիկ ըլլալով, Օգոստինոս քիչ ատե-
նէն թագաւորա պիտի դառնար. Սրբուհի Մոնիգա միտքը կը
դնէ որ քիչ մ'ալ սպասէ անոր ուրացութեանը վրայ ստոյգ
տեղեկութիւն մ'առնելու համար, վասն զի դեռ բոլորովին հա-
մոզուած չէր որ իւր աղան այնպիսի մեծ չարութիւն մը զոր-
ծելու կարող ըլլայ, եւ ինչպէս ամեն մայրերու ալ բնական է,
կը յուսայ տակաւին՝ մինչդեռ յուսալու տեղի մնացած չէ:

(Շարայարեյի)

ԱՌՁԵՌՆ

ԲԱՌԱԳԻՐՔ

ԼԱՏԻՆԵՐԻՆ—ՀԱՅԵՐԻՆ

Ի ՊԷՏԱԳՊՐՈՑԱՑ

ԱՇԽԱՏԱՄԻՐԵԱՑ

Տ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ՄԻՍԲԷԱՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՀԱՅԵՐԻՆ ԼԵԶՈՒԻ ՅՈՒՐԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
ԵՒ Ի ՀՌՈՎՄԵԱԿԱՆ ԿՂԵՐԱՆՈՑԻ

Ի ՀՌՈՎՄ

Ի ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻ

Ս. ԺՈՂՈՎՈՅ ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՀԱՒԱՏՈՅ

1893 — ՌԵԽԲ

ՊԱՏԿԵՐ տասն է. հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դանեկան
Փառառաց է. օտար երկիրներու համար
քղքատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խրաքանցիշը թիւ 2 դանեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եեշիլ փողոց
Թիւ 1 , ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան է. թերթին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1